

Se strinjate

Predobletnica zadnje slovenske knjige

Evald Flisar

Ne bi rad izgubljal besed o tem, kdo je bil Primož Trubar, saj si ne morem predstavljati, da je med bralci Sodobnosti kdo, ki tega ne ve. Za iztočnico bi ponovil kvečjemu najosnovnejša dejstva. Trubar je bil prvi, ki nas je preštel in ugotovil, da nas je sicer malo, a še zmeraj dovolj za narodno skupnost. Utemeljil je naš knjižni jezik, iz katerega je potem v neštetih poganjkih zraslo obilje literarnih stilov in govoric. Napisal in izdal je ne le prvo, ampak tudi drugo slovensko knjigo, *Katekizem* in *Abecedarij*. In v *Katekizmu* nas je prvič označil s skupnim imenom Slovenci. Bi lahko za svoj narod storil kaj večjega? Mislim, da ne.

Toda od takrat se je marsikaj spremenilo. Časi so drugačni do tolikšne mere, da Trubarja verjetno ne bi sprejeli niti v Društvo slovenskih pisateljev, če bi hotel postati član. Komisija za sprejem bi mu prošnjo zavrnila, češ da z dvema izdanima knjigama sicer ustreza osnovnim kriterijem, vendar sta knjigi poučno verske narave in torej nista literatura. Še manj verjetno je, da bi Trubar po normalni poti prišel do izjemne pokojnine. Teh

paradoksov ne navajam, ker bi rad duhovičil, ampak zato, ker je 450-letnica prve slovenske knjige idealna priložnost, da se vprašamo, koliko let nas loči od *zadnje* slovenske knjige. Po nekaterih znamenjih smemo sklepati, da precej manj kot 450.

Seveda, marsikdo bo dejal, da so ti moji pomisleki skregani z dejstvi. Ne le, da je število knjig na tržišču vse večje, ampak že skoraj presega razumno mero. Tradicionalni sovražniki branja, radio, televizija in film, internet in digitalizacija informacij, so se izkazali za manj usodne, kot je marsikdo napovedal. Izposoja po knjižnicah raste, delnice nekaterih založb so zelo iskane, marsikomu knjiga prinaša denar. Ne, seveda, avtorjem, ampak to je druga zgodba. Kje, spričo teh podatkov, vidim znamenja, da slovenski knjigi grozi izumrtje?

Bojim se, da je stvar zelo paradoksalna. Seme propada slovenske knjige namreč zori prav sredi knjižnega preobilja, v katerem se zadnja leta dušimo. Slovenski knjigi ne grozi izumrtje zato, ker pri nas izhaja premalo, ampak *preveč* knjig, in preveč napačnih ali zgolj slabih knjig, in večina teh knjig z enim samim motivom: zaslužiti kar najhitreje čim več denarja. Seveda nisem nikakršen zapozneli romantik, ki bi želel s stališča naivne morale žugati svobodnemu trgu ali vrednotam džungle, s katerimi operira. Kapital pač terja zase absolutno svobodo; samo tako

lahko raste in se razmnožuje. In to po navadi počne, dokler ne naredi napake ali naleti na oviro. Svobodni trg, skratka, ima svojo logiko.

Toda logika svobodnega trga je slepa. Zakaj? Zato ker v njen kontekst ni vgrajena nikakršna odgovornost. Tudi lahko prispeva le človek, ki vidi mimo dobička v prihodnost in zna predvideti *posledice* uspešnih poslovnih podvigov. Te posledice so lahko negativne, lahko so katastrofalne. Kapital v rokah človeka, ki ga ne zavezuje nikakršna odgovornost, nikakršna moralna ali nacionalna obveza, je sposoben povzročiti veliko škodo, in ni mi treba posebej omenjati ozonske luknje, širjenja puščav, izumiranja vrst, efekta tople grede. Posebej pa hočem poudariti možnost, da kapital brez intervencije odgovornih posameznikov in države uniči slovensko knjigo in v dveh, treh desetletjih poradira vse, kar smo dosegli s Trubarjem in v 450 letih po njem.

Se komu zdi, da pretiravam? Poglejmo. Verjetno nisem edini, ki ugotavlja, da tržno usmerjeni slovenski založniki izdajajo vse manj prevodov tistih temeljnih knjig, brez katerih bomo v skupni Evropi težko sodelovali kot intelektualno verodostojna nacionalna enota. Zaradi majhnosti trga se jim to pač ne splača, tudi ne, kot vse kaže, ob finančni pomoči države, kajti prednostni seznam prevodov iz tujih jezikov, za katere Ministrstvo za kulturo zagotavlja subvencije, ostaja iz leta v leto enak. Slovenski izobraženci vse pogosteje berejo strokovne in druge knjige v angleščini, nemščini ali francoščini. Vse več je ljudi, predvsem mladih, ki namesto slovenskih

klasikov berejo angleške žepne romane. In ker svojevrstno spakedrana angleščina naglo postaja uradna latovščina skupne Evrope, se zna zgoditi, da bo čez deset let brala predvsem angleške knjige večina današnjih osnovnošolcev.

Jezik, ki mu je Trubar postavil temelje pred 450 leti, je čedalje manj podoben slovenščini. Seveda, jezik je živa tvorba in se mora razvijati, vsrkavati nove izraze. Tudi že kratek sprehod po ljubljanskih ulicah nam pove, da je slovenščina pri svojem razvoju ubrala precej neobičajno pot: čedalje bolj je podobna angleščini. In to kakšni! Nič mi ne pokvari dneva bolj kot televizijska reklama za trgovsko hišo, ki se ji po angleško reče *Coming*, kar pomeni prihajajoč, skratka nekaj novega, kar si utira pot na tržišče. V slovenskih ustih postane to, Bog se usmili, *Komink!* Če bi to bil edini primer, ga sploh ne bi omenjal, toda ledena gora je mnogo večja od svojega vrha. Anglež se pri nas vse bolj počuti doma, mi pa se počutimo vse bolj doma na Angleškem. In zakaj se ne bi, saj beremo tam po ulicah iste napise kot v Ljubljani! Tudi kje se bo počutil doma Slovenec, ko bo ostal brez doma?

Največji paradoks v slovenski zgodovini se je zgodil pred devetimi leti, ko se je skupnost, ki je dotlej bila narod, preoblikovala v državo. Odnos do kulture, do jezika, do književnosti se je s tem dejanjem obrnil domala na glavo. Država drugače gleda na tisto, kar nas je konstituiralo in skozi stoletja ohranjalo kot od tujcev ogroženo nacionalno skupnost. Za državo slovenska knjiga ni več konstitutivni element

nacionalne samostojnosti in zavesti. To vlogo so prevzeli zastava, vojska, mednarodno priznani pravni status, podobne reči. Nisem več Slovenec zato, ker berem in pišem slovensko, ampak zato, ker imam slovenski potni list. Sprememba je majhna, toda njene posledice bodo tektonske. Kajti z vstopom v Evropo, z brisanjem meja, z regionalizacijo, z globalizacijo in s širjenjem vrednot anglo-ameriškega kapitala bo prej ali slej nastopil trenutek, ko bo slovenska knjiga na toliko opevanem prostem trgu v neenakem boju poražena. Seveda legalno, pač po pravilih, da na trgu zmaga močnejši. In jo bodo tiskali in brali samo še redki entuziasti, romantični nostalgiki, tako kot se to že dolgo dogaja v Walesu, ki je, ne pozabimo, ravno tako del Evrope.

Ali ni ravno visoka obletnica prve slovenske knjige najprimernejši trenutek za zaobljubo, da ne bomo tega nikdar dopustili? Zdaj še lahko vpliva-

mo na razvoj dogodkov, čez deset let bo to težje, čez dvajset let prepozno. Ali ni skrajni čas, da pripravimo in zakonimo nacionalni kulturni program, tako da bo nehal biti najbolj kislja šala naše sedanjosti? Ali ni več kot nujno, da nacionalni kulturni program vsebuje tudi pretehtano strategijo za ohranitev slovenskega jezika in literature? Za zrel evropski narod je nedostojno, da se njegovi politiki ukvarjajo predvsem sami s sabo in s svojimi zdrahami, medtem ko za pomembne in usodne stvari ne najdejo ne časa ne volje. Skoraj pol tisočletja po Trubarju je najmanj, kar si zaslužimo, oblast, ki ni sama sebi namen, ampak je oblast za ljudi v imenu ljudi. Tudi v združeni Evropi želimo ostati Slovenci, ne le zato, ker tako piše v naših potnih listih, ampak zaradi Prešerna, Levstika, Cankarja, Kocbeka in premnogih drugih. Predvsem pa zaradi enega največjih Slovencev, Primoža Trubarja.

